

кандидат юридичних наук, доцент, начальник Державної фінансової інспекції в Харківській області

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні засади здійснення парламентського контролю в Україні. Надано характеристику суб'єктів парламентського контролю в Україні (Верховна Рада України, народні депутати, парламентські комітети, тимчасові спеціальні та слідчі комісії, спеціальні контрольні органи). Автором виокремлено форми парламентського контролю за законодавством України (парламентські слухання, слухання комітетів Верховної Ради України, парламентські розслідування, проведення днів уряду, депутатські запити, депутатське звернення) і проведено класифікацію парламентського контролю.

Ключові слова: парламентський контроль, суб'єкти парламентського контролю, форми парламентського контролю, види парламентського контролю.

В статье рассмотрены основные принципы осуществления парламентского контроля в Украине. Охарактеризованы субъекты парламентского контроля в Украине (Верховная Рада Украины, народные депутаты, парламентские комитеты, временные специальные и следственные комиссии, специальные контрольные органы). Автором выделены формы парламентского контроля согласно законодательству Украины (парламентские слушания, слушания комитетов Верховной Рады Украины, парламентские расследования, проведение дней правительства, депутатские запросы, депутатское обращение) и проведена классификация парламентского контроля.

Ключевые слова: парламентский контроль, субъекты парламентского контроля, формы парламентского контроля, виды парламентского контроля.

The article describes the basic principles of parliamentary control in Ukraine. It is characterized subjects of parliamentary control in Ukraine (Verkhovna Rada of Ukraine, parliamentary committees, temporary and special commissions, special supervisory bodies etc). The author distinguishes the form of parliamentary control in accordance with Ukrainian legislation (parliamentary hearing, the hearing committee of the Verkhovna Rada of Ukraine, the parliamentary investigation, holding days of government, parliamentary inquiries, deputy treatment) and the types of parliamentary control.

Key words: parliamentary control, the subjects of parliamentary control, form of parliamentary control, types of parliamentary control.

У сучасному світі чітко намітилася тенденція до використання нетипових, змішаних форм правління. Особливо активно вона проявляється в країнах, що змінюють свої конституції в результаті великих соціальних потрясінь, що викликали необхідність корінних перетворень [1]. Не є винятком і постсоціаліс-

тичні держави, більшість з яких пішло шляхом поєднання ознак президентських і парламентських республік з переважанням останніх.

Специфіка форми правління знаходить прояв і у функціонуванні механізму державного контролю над публічною владою в державі. Метою цієї статті є

© Косінов С. А., 2013

розкриття контрольної функції парламенту України, встановлення основних суб'єктів здійснення парламентського контролю та форм його реалізації.

Світовий досвід конституціоналізму розробив і застосовує комплекс конституційно-правових форм здійснення парламентами ефективного контролю за виконавчою владою. Незважаючи на всі відмінності в правовому статусі парламентів, в обсязі їхніх повноважень та інші особливості, що обумовлені, зокрема, формами державного правління, у світовій конституційній практиці найпоширенішими з форм, у яких здійснюється контрольна функція парламентів, вважаються: парламентські слухання; дні уряду; вотум недовіри та резолюція осуду уряду; депутатські запити й звернення; парламентські комітети; тимчасові слідчі комісії; імпичмент щодо президента; діяльність Уповноваженого з прав людини; діяльність Рахункової палати тощо. Крім того, в окремих державах використовуються також такі форми парламентського контролю, як контроль за делегованим законодавством (Німеччина, Франція, Іспанія, Італія, Португалія, Польща, Великобританія тощо), право на інтерпеляції (у країнах англосаксонської правової системи – право на пропозиції), право на парламентські розслідування тощо [2; 3].

Серед усіх форм парламентського контролю парламентські слухання вважаються однією з найефективніших. Слід зауважити, що довгий час парламентські слухання як форма контролю Верховної Ради України ні Конституцією України, ні Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» [4] не регулювалися. Порядок їх проведення було встановлено на підзаконному рівні – постановою Верховної Ради України від 11.12.2003 р. № 1385-IV «Про затвердження положень про проведення парламентських слухань у Верховній Раді України та слухань у комітетах Верховної Ради України» [5]. На сьогодні порядку

проведення парламентських слухань присвячено окрему главу Регламенту Верховної Ради України (глава 39), який затверджено Законом України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI.

Значущість і дієвість цієї форми полягає в гнучкому зв'язку парламенту з громадськістю, можливості одержання достовірної інформації про стан справ у державі та суспільстві, наданні їй усебічної й об'єктивної оцінки, виробленні своєчасних рекомендацій щодо створення механізмів, здатних реально підсилити дію законів, забезпечити втілення їх норм у життя, запобігти порушенням при здійсненні повноважень органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовцями, керівництвом підприємств, установ тощо. Так, для участі в парламентських слуханнях у Верховній Раді запрошуються представники органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, інших об'єднань громадян, наукових установ, представники громадськості, які виявили бажання взяти в них участь і подали не пізніше як за п'ять днів відповідну заявку до комітету, що проводить підготовку до слухань.

Таким чином, проведення парламентських слухань не тільки дозволяє парламенту як єдиному органу законодавчої влади виявляти суспільні потреби щодо регулювання тих чи інших сфер соціальних відносин та реагувати на них, але й залучає інститути громадянського суспільства до участі у законотворчому процесі, підвищує політичну і правову культуру громадян, виступає передумовою легітимності державної влади завдяки прозорості і відкритості в обговоренні найбільш злободенних питань.

Окремою формою парламентського контролю є проведення слухань комітетами Верховної Ради України. Законодавчі засади регулювання цього виду діяльності встановлено Законом України «Про комітети Верховної Ради України» в ре-

дакції Закону від 22 грудня 2005 року № 3277-IV [6]. Так, зокрема, передбачено, що комітети при підготовці і проведенні слухань у комітетах мають право: 1) ініціювати пропозиції про проведення слухань, проводити їх за дорученням Верховної Ради України або згідно з планами роботи комітетів; 2) проводити слухання з метою обговорення проектів найбільш важливих законодавчих актів, з'ясування ефективності реалізації прийнятих законів та інших актів Верховної Ради України з питань, віднесених до предметів їх відання, отримання всебічної інформації щодо питань, які розглядаються комітетом, їх детального вивчення та обговорення, а також залучення широких кіл громадськості до участі у визначенні політики держави, розбудови демократичного суспільства; 3) використовувати інформацію, отриману під час слухань, при прийнятті рішень, наданні висновків, рекомендацій комітетом з питань, віднесених до предмета відання комітету, та розповсюджувати її серед народних депутатів України.

У цілому така форма контрольної діяльності парламенту, як «парламентські слухання», не є поширеною у зарубіжних країнах, – зазвичай контроль у формі слухань здійснюється комітетами, а не парламентом, що сприяє зрученню тематики слухань та ефективному використанню часу. Крім того, предмети парламентських і комітетських слухань є подібними; коло учасників слухань – надмірно широким (до участі у слуханнях запрошуються всі, хто подали відповідні заявки до профільного комітету за 5 днів до дня проведення слухань).

Однією з функцій здійснення ефективного систематичного контролю є участь комітетів у складанні, прийнятті, аналізі виконання Державного бюджету в частині, що віднесена до компетенції комітетів, з метою забезпечення доцільності та ефективності використання

державних коштів. Під час здійснення своїх функцій комітети мають право у порядку контролю за виконанням Державного бюджету заслуховувати першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів України, керівників державних комітетів тощо. Керівники цих органів та організацій, інші посадовці на пропозицію комітету зобов'язані прибути на його засідання й надати роз'яснення щодо питань, що їх розглядає цей комітет у порядку здійснення контрольних повноважень.

Крім того, комітети можуть здійснювати внутрішній парламентський контроль. Так, наприклад, Комітет з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України здійснює спеціалізований контроль щодо діяльності народних депутатів України, за формуванням та використанням Кошторису витрат на здійснення повноважень Верховної Ради України, а також за виконанням її Апаратом функцій щодо забезпечення діяльності парламенту та його органів [7].

Дискусійним на сьогодні залишається питання щодо юридичної сили актів комітетів Верховної Ради України, які приймаються за результатами розгляду того чи іншого питання, зокрема під час проведення парламентських слухань. Крім того, існує необхідність у науково обґрунтованих критеріях розмежування компетенції комітетів та визначення їхньої оптимальної кількості. На даний момент у парламенті України функціонують 27 комітетів з кількістю членів від 7 осіб (Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів) до 34 членів (Комітет з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики, Комітет з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та

митної політики, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань бюджету). Прямим наслідком цього є «розпорошування» контрольних повноважень комітетів, збільшення тривалості законодавчого процесу, ускладнення контролю за «галузевими» міністерствами. Недоліком також є недостатній рівень публічності роботи комітетів. У багатьох зарубіжних країнах усі парламентські комітети мають власні вебсторінки. В Україні ж така практика відсутня. Чинним законодавством не передбачене обов'язкове оприлюднення планів роботи комітетів, звітів про їхню діяльність, порядку денного запланованих засідань, результатів голосувань на відкритих засіданнях комітетів, протоколів відкритих засідань.

У той же час слід пам'ятати, що Основний Закон України не наділяє комітети самостійними контрольними повноваженнями, вони можуть лише сприяти Верховній Раді України у здійсненні повноважень щодо парламентського контролю, виконуючи певні дії допоміжного (інформаційного, експертного, аналітичного тощо) характеру. Така правова позиція Конституційного Суду України висловлена ним у Рішенні від 10 червня 2010 року № 16-рп/2010 [8]. Наведене узгоджується з правовою позицією Конституційного Суду України в іншій справі (абзац сьомий пункту 8 мотивувальної частини висновку Конституційного Суду України від 14 березня 2001 року № 1-в/2001) [9], за якою комітети не є самостійними суб'єктами парламентського контролю. Вони беруть участь у його здійсненні лише на стадії підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до сфери парламентського контролю Верховної Ради України.

Конституцією України передбачено також створення тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій. Так, Верховна Рада України для проведення розслідування з питань, що становлять

суспільний інтерес, має право створювати тимчасові слідчі комісії, якщо за це проголосувала не менш як одна третина від конституційного складу парламенту. Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 111 передбачена можливість створення спеціальної тимчасової слідчої комісії в разі ініціювання процедури імпичменту Президента України.

Конституцією України передбачено, що організація і порядок діяльності комітетів Верховної Ради України, її тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій встановлюються законом. Проте Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890-VI [10] було визнано за суто процедурними підставами неконституційним Рішенням Конституційного Суду України від 10 вересня 2009 року № 20-рп/2009 [11]. Тому сьогодні основою законодавчого регулювання утворення і діяльності тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій парламенту залишається Закон України «Про Регламент Верховної Ради України».

Зазначимо, що правом проводити парламентське розслідування може скористатися парламентська меншість, оскільки для прийняття такого рішення достатньо 150 голосів народних депутатів України. Це право – одне з визначальних в існуванні опозиційних сил у парламенті, за допомогою якого вони здатні ефективно контролювати дії виконавчих структур, що мають підтримку парламентської більшості. Слід погодитись із доцільністю надання права ініціювання проведення парламентського розслідування таким спеціалізованим суб'єктам парламентського контролю, як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та Рахункова палата, якого за чинним законодавством України вони не мають.

Крім того, ефективність здійснення парламентського контролю у формі ді-

яльності тимчасових слідчих комісій не може бути високою без визначення на законодавчому рівні кола повноважень цього органу парламенту. Так, важливим засобом отримання інформації має виступати запит на надання необхідних для розслідування документів і матеріалів, призначення експертиз, перевірку обставин події на місцях. Недостатня законодавча врегульованість цих питань значно знижує ефективність роботи вказаних органів. Крім того, на законодавчому рівні потребує вирішення питання щодо надання парламентським комісіям права звертатися з пропозицією до Президента України, уряду, органів виконавчої влади про притягнення винних осіб до відповідальності.

На даний час у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України (наразі проект підготовлено до другого читання), яким пропонується визначити правовий статус відповідних слідчих комісій, їх повноваження та організаційні основи діяльності. Утім при подальшій законопроектній роботі доцільно врахувати досвід правової регламентації цього питання в інших країнах і визначити в Конституції та Законі України «Про тимчасові слідчі комісії» такий правовий статус цих органів, який забезпечував би їм право збирати докази в порядку, що встановлений чинним кримінально-процесуальним та адміністративно-процесуальним законодавством.

Однією з форм здійснення парламентського контролю за діяльністю виконавчої гілки влади є проведення в парламенті днів уряду. В Україні первісно використовувалась саме ця форма парламентського контролю – дні уряду. Нормативною базою для цього заходу виступала постанова Верховної Ради України від 01.02.96 р. № 23/96-ВР [12], якою було затверджено Положення про «День

Уряду України» у Верховній Раді України». Утім із прийняттям Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» день Уряду було замінено на «годину запитань до Уряду». Так, згідно із ст. 229 Закону у дні проведення пленарних засідань щотижня у п'ятницю з 10 до 11 години відводиться час для запитань членам Кабінету Міністрів України («година запитань до Уряду»).

Актуальним є питання щодо подолання певних недоліків у врегулюванні законодавчого порядку реалізації розглядуваної форми парламентського контролю. Так, у ряді країн (Великобританія, Ірландія тощо) запитанням до уряду відводиться або один день на тиждень, або ж по одній годині протягом декількох днів на тиждень. Такий підхід сприяє тісній взаємодії парламенту з урядом, а відтак – підвищує ефективність парламентського контролю. Натомість згідно із ст. 229 Регламенту години запитань до уряду відводиться лише одна година на тиждень.

Важливе місце в здійсненні контрольної функції парламенту посідає діяльність народних депутатів, оскільки найбільша кількість проблем загальнодержавного та місцевого значення порушується саме в запитах і зверненнях парламентарів до органів виконавчої влади. Депутатські запити та звернення вважаються найдієвішими формами депутатського контролю.

Нормативною базою здійснення названої форми парламентського контролю є ст. 86 Конституції України та ч. 2 ст. 15 Закону України «Про статус народного депутата України». Так, відповідно до ч. 1 ст. 86 Конституції України народний депутат України має право на сесії Верховної Ради України звернутися із запитом до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій,

розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності. У ст. 15 Закону вказані положення Конституції України конкретизуються, зокрема в частинах 2, 3 зазначається, що запит народного депутата України є його вимогою до відповідних органів або посадових осіб дати офіційну відповідь з питань, віднесених до їх компетенції, і вноситься народним депутатом України у письмовій формі.

Конституційний Суд України в Рішенні від 10 травня 2000 року № 8-рп/2000 (справа про статус народного депутата України) [13] з цього приводу зазначив, що народний депутат України може реалізувати своє право на запит (контрольні повноваження) до відповідного органу або посадової особи лише на сесії Верховної Ради України, тобто на її пленарних засіданнях (ч. 2 ст. 84 Конституції України), а в окремих випадках – тільки за її рішенням, прийнятим за встановленою Конституцією України процедурою (п. 34 ч. 1 ст. 85), що здійснення контрольних функцій безпосередньо народним депутатом України можливе в порядку, визначеному ст. 86 Конституції України.

В іншій справі аналіз положень ч. 1 ст. 86 Конституції України дозволив Конституційному Суду України дійти висновку, що звернення із запитом народного депутата України до відповідного органу або посадової особи є повноваженням, яке він здійснює особисто. Отже, направлення запиту народного депутата України до органів Верховної Ради України, до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також до керівників підприємств, установ і організацій, розташованих на території України, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, не потребує прийняття рішення Верховною Радою України (Рі-

шення Конституційного Суду України у справі про направлення запиту до Президента України від 14 жовтня 2003 року № 16-рп/2003 [14]).

Необхідно звернути увагу на питання предмета депутатського запиту. Зокрема, Конституційний Суд України в Рішенні № 4-рп/2002 від 20.03.2002 р. [15] визначив, що народний депутат України не має права звертатися до органів і посадовців, що здійснюють функції дізнання та досудового слідства, з вимогами й пропозиціями щодо питань, які стосуються проведення дізнання та досудового слідства в конкретних кримінальних справах. Разом з тим за змістом ч. 1 ст. 86 Конституції України народний депутат України не може адресувати свої запити іншим працівникам органів внутрішніх справ, у тому числі слідчим органів внутрішніх справ і працівникам міліції, які здійснюють функцію органу дізнання.

Конституційний Суд України у своїх рішеннях від 19 травня 1999 року № 4-рп/99 [16] і від 11 квітня 2000 року № 4-рп/2000 [17] з огляду на гарантовану Конституцією і законами України незалежність і недоторканність суддів, а також заборону впливу на суддів у будь-який спосіб (частини 1 і 2 ст. 126 Конституції України) зазначив, що право народного депутата України на запит не поширюється на питання, пов'язані із здійсненням правосуддя у конкретних справах [15].

Крім того, чинне законодавство України передбачає таку форму контрольної діяльності, як депутатське звернення. На відміну від запиту звернення – це викладена у письмовій формі пропозиція народного депутата України зазначеним вище адресатам здійснити певні дії, дати офіційне роз'яснення чи викласти позицію з питань, віднесених до їх компетенції (абз. 2 ч. 1 ст. 16 Закону України «Про статус народного депутата України»).

Такі форми контролю, як депутатський запит і депутатське звернення, відрізняються як за їх юридичною природою, так і за правовими наслідками. Сутність депутатського запиту виявляється через категорію «вимога», тоді як депутатське звернення представляє собою пропозицію. Проте ефективність вказаних форм контролю не забезпечується відповідними процедурними механізмами. Так, чинне законодавство України не встановлює відповідальності за ненадання відповіді на депутатський запит, надання відповіді не по суті поставленого запитання або з порушенням відведеного законом на відповідь строку.

У 2013 році Верховною Радою України мав розглядатися проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення парламентського контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України та його членів», яким пропонувалося ввести ще одну форму парламентського контролю – надання звітів членами уряду не рідше одного разу на рік перед Верховною Радою України про виконану ним роботу та стан справ у підпорядкованому йому міністерстві та урядових органах, підзвітних та підконтрольних членові Кабінету Міністрів України. Проте вказаний проект було відхилено.

Як указувалось вище, організаційно-правовою і процедурною основою реалізації парламентського контролю в усіх передбачених Конституцією формах є регламент парламенту. В Україні чинним є Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861-VI. В юридичній науці окремими вченими обґрунтовується необхідність розробки і прийняття спеціального нормативного акта з питань парламентського контролю. Указані наукові напрацювання навіть знайшли втілення на практиці: 12 липня 1999 року у Верховній Раді України було зареєстровано проект закону «Про основні засади парламентського контролю в Україні» (автор проекту С. С. Ківа-

лов). Указаний законопроект 7 вересня 1999 року було вручено депутатам для ознайомлення і на цьому робота над ним у парламенті завершилася.

Узагальнення викладеного вище матеріалу дає можливість усю сферу парламентського контролю поділити на такі його види: 1) контроль, який здійснює безпосередньо парламент; 2) контроль, здійснюваний спеціальними постійними органами й посадовцями; 3) контроль, що його здійснюють постійні чи тимчасові робочі органи парламенту; 4) контрольна діяльність народних депутатів.

З точки зору акта, що закріпив форми парламентського контролю, можна виділити конституційну, законодавчу і регламентаційну форми контролю. До конституційних форм парламентського контролю відносяться: усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпичменту) (п. 10 ч. 1 ст. 85 Конституції України), прийняття резолюції недовіри Кабінетові Міністрів України більшістю від конституційного складу Верховної Ради України (ст. 87 Конституції України), створення тимчасових слідчих комісій (ст. 89 Конституції України). Законодавчі форми парламентського контролю за виконавчою владою в Україні представлені, наприклад, депутатськими запитами (ст. 15 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року № 2790-XII). Регламентаційна форма парламентського контролю полягає, зокрема, в проведенні парламентських слухань (глава 39 Регламенту Верховної Ради України).

Парламент може здійснювати свої контрольні повноваження як безпосередньо (наприклад, Верховна Рада України шляхом заслуховування звітів Кабінету Міністрів України, проведення «години запитань», парламентських слухань), так і через свої органи (комітети, тимчасові слідчі комісії), окремих народних депутатів, а також органи зі спеціальною компетенцією (Уповноваженого

Верховної Ради України з прав людини та Рахункову палату).

Наділення парламенту контрольними повноваженнями виступає однією зі складових механізму стримувань і противаг, що, у свою чергу, забезпечує ефективну реалізацію принципу поділу державної влади, створює гарантії запобігання її узурпації в руках одного державного органу. У державі з демократичним правовим режимом наяв-

ність контрольної функції у парламенту об'єктивно обумовлена його правовим статусом: парламент виступає представником народу і виразником його волі, а отже, повинен мати комплекс повноважень, які забезпечували б йому, з одного боку, можливість контролювати здійснення державної політики, а з іншого – реалізацію зворотного зв'язку представницького органу держави із суспільством.

Література

1. Протасова В. Є. Парламентсько-президентська республіка: сутність, особливості, різновиди [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / В. Є. Протасова ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2008. – 20 с.
2. Страшун Б. А. Иные специальные парламентские процедуры / Б. А. Страшун, В. А. Рыжов // Конституционное (государственное) право зарубежных стран : в 4 т. Т. 1–2. Часть общая / отв. ред. Б. А. Страшун. – 3-е изд., обновл. и дораб. – М. : БЕК, 2000. – С. 560–578.
3. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн / В. М. Шаповал. – К. : АртЕк : Вища шк., 1998. – С. 205–222.
4. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010 р. № 1861-VI // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 12. – Ст. 565.
5. Постанова Верховної Ради України від 11.12.2003 р. № 1385-IV «Про затвердження положень про проведення парламентських слухань у Верховній Раді України та слухань у комітетах Верховної Ради України» // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 183.
6. Закон України «Про комітети Верховної Ради України» в редакції Закону від 22 грудня 2005 року № 3277-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2006. – № 17. – Ст. 146.
7. Матвеев В. Стан та актуальні проблеми парламентського контролю / В. Матвеев // Парламентський контроль: українські реалії та світовий досвід. – К. : Ком. з питань Регламенту, депутат. етики та орг. роботи Верховної Ради України, ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ООН в УКРАЇНІ. Програма «Доброчесність на практиці: програма врядування», 2005. – С. 9–12.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 58 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 3, 4, 5, 6 статті 9, пунктів 3, 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», пункту 10 статті 14, статті 331 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» від 10 червня 2010 року № 16-рп/2010, справа № 1-36/2010 // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 49. – Ст. 1611.
9. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (статей 84, 85, 89, 92, 93, 94, 106, 147, 150, 151 та пункту 6 розділу XV Конституції України)» вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 84, 85 та інших Конституції України) від 14 березня 2001 року № 1-в/2001, справа № 1-11/2001 // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 12. – Ст. 494.
10. Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 15 січня 2009 року № 890-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2009. – № 25. – Ст. 311.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України» від 10 вересня 2009 року № 20-рп/2009, справа № 1-26/2009 // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 72. – Ст. 2488.
12. Постанова Верховної Ради України від 01.02.96 р. № 23/96-ВР «Про затвердження Положення про “День Уряду України” у Верховній Раді України» // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 6. – Ст. 24.

13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про статус народного депутата України» в редакції Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про статус народного депутата України»» від 25 вересня 1997 року (справа про статус народного депутата України) від 10 травня 2000 року № 8-рп/2000, справа № 1-1/2000 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 37. – Ст. 1592.
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини другої статті 84, пункту 34 частини першої статті 85, частини першої статті 86, статті 91 Конституції України, частин другої, третьої, четвертої статті 15 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про направлення запиту до Президента України) від 14 жовтня 2003 року № 16-рп/2003, справа № 1-21/2003 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 46. – Ст. 2388.
15. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень статті 86 Конституції України, а також частини другої статті 15 та частини першої статті 16 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про запити і звернення народних депутатів України до органів дізнання і досудового слідства) від 20 березня 2002 року № 4-рп/2002, справа № 1-11/2002 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 13. – Ст. 668.
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України та Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення статті 86 Конституції України та статей 12, 19 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про запити народних депутатів України) від 19 травня 1999 року № 4-рп/99, справа № 1-12/99 // Офіц. вісн. України. – 1999. – № 20. – Ст. 905.
17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 86 Конституції України та статей 12, 19 Закону України «Про статус народного депутата України» (справа про запити народних депутатів України до прокуратури) від 11 квітня 2000 року № 4-рп/2000, справа № 1-19/2000 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 16. – Ст. 679.